

Podtypy Aspergerova syndromu

Aspergerův syndrom

Logický

Ke své pohodě potřebuje znát důvody pravidel. Slepé přijetí pravidel mu nestačí. Chce znát důvody stojící v pozadí vašich činů, proč se věci dělají tak a ne onak, a musí mu to také dávat smysl. Když se mu věc, kterou po něm chcete jevit jako příliš svévolná, není podle jeho mínění dostatečně odůvodněna a neposlechne vás. Jeho strategií, jak se vyrovnat s přetížením je snažit se dát světu smysl skrze logiku, argumentaci a racionální myšlení. Chce, aby svět byl místem, kde vládne pořádek a racionalita. To snižuje jeho úzkost. Může klást nespočet otázek k tomu, jak svět funguje. Používá své velmi dobře vyvinuté logické myšlení, aby porozuměl okolnímu dění. Ke každému rozhodnutí nebo požadavku mu musíte poskytnout odůvodnění.

Často se jedná o velmi chytrého chlapce s vysokým IQ. Obvykle se chová pružněji, když zná důvody toho, co se po něm chce. Samotné pravidlo je pro něho nedostačující. Jakmile mu začnete vysvětlovat důvody svých požadavků, mnoho problémů s chováním ustoupí nebo dokonce vymizí. Není-li však vaše logika úplně přesvědčivá, nemusí ji akceptovat, protože má často velmi dobré vlastní důvody a vysvětlení. Jeho vidění světa je založeno na logice a důvodech, které mohou způsobit, že se v analýzách ztrácí, že věci rozebírá až příliš. V takových případech není schopen patřičně fungovat, protože se nikdy nedostane od analytické fáze k činům. Analýza je jeho paralýzou. Je třeba mít na paměti, že ne každý takový jedinec má všechny tyto charakteristiky.

Pravidlový

Pro tento typ je nejdůležitější mít k životu soubor pravidel. Jakmile má stanovená pravidla, kterými se může řídit, je s ním jen málo starostí, pokud vůbec nějaké, s výjimkou oblastí, kde ještě pravidla zavedena nejsou. Setká-li se s oblastí, pro kterou pravidla nezná nebo zatím nejsou stanovená, je nešťastný a protože neví, co má v takové situaci dělat, stanovuje si pravidla vlastní. Každá situace, která nemá mnoho pravidel bude pro něho nepříjemná. Aby se mu žilo snáze, potřebuje mít pravidla a pokud mu je nestanovíte, vytvoří si vlastní, která pravděpodobně nebudou odpovídat názorům ostatních na chování v dané situaci. Zažívá konflikty a zmatky, dokud mu někdo pravidla neobjasní nebo pokud někdo nepřikazuje, co má dělat. Takový chlapec respektuje autoritativní osobnosti a nejlépe si vede, když je naprosto jasné, jak jsou rozděleny odpovědnosti a kdo stanovuje pravidla. Takovému dítěti se ve škole často daří, ale doma se stává skutečným problémem, protože domácí pravidla pro něho nejsou dostatečně jasně zformulována. Je časté, že rodiče takového dítěte bývají překvapeni, když se dozví, jak způsobně se jejich dítě chová ve škole.

Tento typ se dělí na dva další – bezelstný/pasivní a příliš se kontrolující. Opět platí, že na takové dítě nemusí sedět všechny zde uvedené charakteristiky.

Bezelstný/pasivní

Je často považován za učitelova oblíbence. Lidé ho obvykle všude chválí, jak je vychovaný. Nikdy nemá problém s kázní, nikdy nevyrušuje. Doma ale jeho chování může být hrozné. Může se chovat panovačně a snažit se všechny ovládat. Prudké výbuchy hněvu, vrískání a hádky mohou být na denním pořádku. Klíčem k rozpoznání tohoto typu jsou rozdíly v chování doma a ve škole. Pokud se stejně špatně chová doma i ve škole, nejde o pravidlový typ.

Takový chlapec chce všechny kolem sebe potěšit. Nestojí o to, aby se na něj někdo zlobil. Velmi dobře spolupracuje s autoritami a je velmi poslušný, často až příliš. Může být příliš naivní a snadno zneužitelný, protože se zdráhá obhajovat svůj názor, stát si za svým či být asertivní. Snaží se „podletět pod radarem“. Nechce vyčnívat. I když jeho chování je

neobyčejně poslušné, mohou jej stresovat ostatní, kteří pravidla nedodržují. Tyto děti často sledují chování druhých a žalují na ně, stávají se třídní policií. Zjevně také prožívají úzkost, ale není pro ně nepřekonatelná. Svou úzkost zvládají dodržováním pravidel a přesvědčováním se, že tak činí i ostatní. Problémy jim nastávají, když pravidla chybí nebo jsou příliš vágně formulována nebo když odpovědná osoba postrádá v jejich očích autoritu.

Příliš se kontrolující

Je velmi podobný výše uvedenému podtypu s jedinou výjimkou – chová se slušně doma i ve škole. Také jej svazují pravidla, která potřebuje prakticky ke všemu. Naučil se ovládat své výbuchy hněvu, někdy až příliš, za každou cenu, ve všech situacích. Své rodiče, kteří pro něj vytváří pravidla vidí jako autoritativní osoby, podobně jako učitele. Neexistují pro něj situace bez pravidel, jež by se nedala dodržovat. Všechny ostatní znaky jsou podobné výše uvedenému typu, je také značně a nadměru poslušný. Potřebuje získat větší flexibilitu.

Emoční

Jejich výchova je ze všech podtypů nejobtížnější, protože pravidla a zdůvodnění pro ně znamenají mnohem méně. Mnoho dětí s AS spadá do jednoho z emočních podtypů. Jejich chování ovládají emoce. Pokud tyto emoce nerozpoznáte a neumíte s nimi zacházet, nelze očekávat velké úspěchy. Tato skupina prožívá mnohem více výbuchů zlosti, je méně přístupná, snadno se rozruší a je náchylnější k špatnému chování. Lidé, kteří mají co do činění s takovým dítětem se mohou cítit přinejlepším frustrovaní, často ale spíše ve stavu krize. Drtivá většina dětí z této skupiny skončí kvůli svým potížím na léčích, protože jejich strategie pro zvládnání zátěže jsou málo rozvinuté a nepostačují ke splnění požadavků, které na ně klade život. Naštěstí správná medikace a efektivní behaviorální terapie mohou hodně pomoci.

Paranoidní

Toto je zdaleka nejobtížnější typ. Naštěstí je jejich počet malý. Znaky podobné tomuto, ale nikdy ne všechny, mohou mít i jiné podtypy. Takový chlapec vidí svět jako nepřátelské místo. Celý svět je proti němu. Každý ho chce dostat na lopatky a nikomu se nedá věřit. Jedinou jeho strategií pro zvládnání obtíží je zůstat dostatečně „ofenzivní“ a tak útočí na každého ještě předtím, než je cokoli vyřčeno nebo uděláno. I tu nejmenší drobnost pokládá za provokaci. Jakmile začne útočit, může být vytrvalý a pokračovat až do úplného vyčerpání. Když je mladší, možná najdete sílu jej zvládat. S přibývajícím věkem je nutné často volat policii. Tyto děti jsou neobvykle bystré. Jejich myšlení obsahuje násilná témata a jejich činy jsou vůči druhým nepřátelské a agresivní. Chtějí „zabít, sežrat, odprásknout, zničit“ lidi, kteří jsou proti nim a to v jakékoliv, byť triviální situaci. Obvykle obdrží více diagnóz, často je jednou z nich porucha chování s opozičním vzorem nebo jiná psychiatrická diagnóza jako je bipolární porucha.

S poruchou pozornosti s hyperaktivitou, obsedantně kompulzivní poruchou a bujnou fantazií

Faktory vystihující tyto tři podtypy – porucha pozornosti s hyperaktivitou (ADHD), obsedantně-kompulzivní porucha (OCD) a zaobírání se fantazijním světem – spolu velmi úzce souvisejí, nezřídka jsou provázány. Děti všech tří podtypů jsou často popisovány jako nepozorné, ale u každého z nich pro nepozornost mohou a nemusejí být jiné důvody. Dítě s ADHD je nepozorné, protože se nenachází nikde. Nevydrží se na jednu věc soustředit příliš dlouho. Jeho pozornost snadno rozptýlí cokoli jiného či nového, co se odehraje před jeho očima. Jeho zájem přeskakuje z jedné věci na druhou a ono neumí tento zájem snadno ovládat. Má také mnoho jiných znaků ADHD. Snadno se rozptýlí, je nepořádné, zapomíná a je impulsivní. Může a nemusí být hyperaktivní.

Dítě s OCD je naopak nepozorné, protože se nachází někde jinde. Nelze jej tak snadno rozptýlit, protože se zabývá něčím co ho nejvíce zajímá, co je obvykle spojeno s nějakou preferovanou činností jako jsou televizní seriály, čísla nebo jak jsou uspořádány věci kolem něj. Některé děti mají jednu či druhou poruchu, ADHD nebo OCD, a většina má v různé míře obojí. Protože příznaky obou poruch mohou existovat zároveň a v různých stupních, může být obtížné určit, o kterou se jedná právě u vašeho dítěte. V obou případech je výsledkem, že si dítě neuvědomuje, co se děje kolem. Je však důležité jednu poruchu od druhé rozlišit a zjistit, nakolik která z nich přispívá k nepozornosti, protože terapeutický přístup ke každé z nich je různý. Nedostatečná pozornost (převážně ADHD) i příliš zaostřená pozornost (převážně OCD) stejně jako pobývání ve světě fantazie jsou důležité faktory, které je třeba řešit.

Převážně ADHD

Je velmi nepozorný a obtížně dlouhodobě registruje a zpracovává informace. Lze ho snadno rozptýlit, je zapomnětlivý, ztrácí věci a má potíže se sledováním probírané látky. Bloumá po třídě a chvíli neposedí doma ani ve škole. Rozhovor s ním je obtížný, protože se vždy dívá kolem na něco jiného, ale přitom se na jednu věc nedokáže soustředit příliš dlouho.

Převážně OCD

Má mnoho hlubokých zájmů, jejichž prostřednictvím se dostává jinam, pryč z přítomnosti. Ačkoliv se zdá nepozorný, ve skutečnosti má mnoho jiných věcí, kterými se místo toho zaobírá. Například jsou jeho tkaničky svázány způsobem, jaký se mu líbí? Je všechno kolem přesně tam, kam patří? Kolik teček je na té kachli na zdi? Položil otázku, kterou chtěl správným způsobem? Atd., seznam může být nekonečný. Bez ohledu na to co je na seznamu, obvykle tomu dává přednost před čímkoliv jiným. Často je perfekcionista a vše musí dělat určitým způsobem. Pokud nemůže, je konec světa. Neexistuje žádná střední cesta, všechno je černé nebo bílé. Je to buď perfektní nebo strašné.

Může mít rituály pro to, jaké věci musí být hotovy než je možné přejít k další činnosti. A v dětském životě je mnoho rituálů. Např. nemůže vypnout svého GameBoye, dokud nedosáhne určité herní úrovně nebo nemůže vypnout televizi, dokud pořad úplně neskončí, tj. včetně titulků. To vše může způsobovat jeho nepřístupnost a odtržení od reality.

Převážně fantazijní

Je velmi podobný podtypu OCD až na příčinu rozptýlení, které je primárně způsobeno zaobíráním se fantazií. Sem patří Game Boy, Nintendo, Xbox, videohry, Pokémon, Yu-Gi-Oh!, Cartoon Network, TV seriály, japonské animé, fantasy knihy, znělky pořadů – seznam je nekonečný, ale často nějakým způsobem zahrnuje elektroniku. Nemusí být posedlý jen používáním elektroniky, jeho fantazie se někdy obejde i bez ní. Pokud jsou předmětem představ knihy nebo hudba, nepotřebuje k prožívání radosti hmotnou věc. V takovém případě si v mysli přehrává, tvoří nebo se jinak angažuje ve své posedlosti. Když večerí, sedí ve třídě, dělá svůj domácí úkol nebo hovoří k vám, v hlavě mu hraje další páska. A ta páska je celá o fantazii. Slovo za slovem si v mysli vytváří scénáře dialogů, obrazy scén, melodie, různé kombinuje dohromady nebo vymýšlí vlastní na základě něčeho co četl nebo viděl. Může mít mnoho jiných zájmů, ale ty nejsilnější mají co dělat s fantazií. Jeho fantazie slouží mnoha účelům – vedle toho, že jsou velmi příjemné jej odvádějí od zmatků a hrůz skutečného světa, snižují nároky, požadavky a vše se odehrává přesně takovým způsobem, jakým chce. V důsledku toho se vyhýbá realitě, nedostává se do styku s jinými dětmi a život běží bez něj. Je to způsob, jakým se vyrovnává se stresem a skutečností. Zkuste zasahovat a plést se mu do jeho zamyšlení a poznáte jeho hněv. Nechte jej zahloubaného a on se sám zabaví na celé hodiny.

Úzkostný

Liší se od ostatních podtypů tím, že nemá žádnou strategii, jak se vyrovnat s přetížením. Zatímco všechny ostatní podtypy zakoušejí úzkost a vyrovnávají se s ní prostřednictvím pravidel, rituálů, utkvělých zájmů nebo fantazie, úzkostný chlapec nikdy nezjistí, jak se s problémy vypořádat. V důsledku toho jej úzkost přehlušuje a on se uzavírá do sebe, zalézá za nábytek, pláče, chce zůstat doma, chová se hloupě, snaží se vyhýbat lidem a venkovnímu prostředí a drží se ve svém malém prostoru, kde jediné cítí jakousi pohodu. Takové dítě je velmi rigidní, ale ve skutečnosti nezná a nechápe pravidla, jimiž se řídí tento svět.

Obvykle potřebuje velmi mnoho času ke zvládnutí i toho nejmenšího problému. Nemůžete po něm chtít příliš najednou, třebaže jde o drobnosti, jinak jej zahltnete. Z větších problémů se také hroučí. Někdy jde o takovou maličkost, že si myslíte, že pro něj nemůže být problém. Ale omyl, i ta nejmenší změna může vést k problémům, pokud je strach příliš velký. Míra jeho úzkosti kolísá, ne všechny tyto děti jsou stejně úzkostlivé a ne všechny situace je stejně vyděsí. Může ho rozrušit, když chybí učitel kreslení, na kterého je zvyklý, když přijde domů nečekaná návštěva, když se musí nechat ostříhat, když mu dáte oranžový sýr a ne žlutý – seznam může být stejně dlouhý jako jakýkoliv jiný seznam, o kterém jsme už mluvili, protože všechno pro něj může potenciálně matoucí a rozrušující. O tom, že máte úzkostný typ svědčí např. to, že hodně pláče, schovává se za vámi v nových situacích nebo při setkání s novými lidmi, nechce opustit domov a když je z domova pryč, často vám říká, že se musíte brzy vrátit, nejlépe ihned. Jeho záchvaty vzteku končí, jakmile je mu dovoleno zůstat o samotě v pokoji pod příkrývkami. Poté co si na situace zvykne, může se v nich chovat lépe. Jakmile už pobývá ve škole delší dobu a jeho smysly přivyknou, může být v pořádku, pokud školu vidí jako strukturované, tiché a teplé místo. Také je možné, že ve škole se chová lépe než doma, nebo se může chovat v obou prostředích stejně.

Rozzlobený/vzdorující typ

Může připomínat paranoidní typ, ale je méně nepřátelský a méně prudký. Pokud se cítí v bezpečí, snáze ho zvládnete. Hádá se o všechno a téměř cokoli může vést k výbuchu. Občas může být násilný i fyzicky a rozbíjet předměty. Chce, aby pokaždé bylo po jeho. Chce mít nad vším kontrolu a mít vlastní pravidla o světě, o tom, jak věci fungují. Často je diagnostikován poruchou chování s opozičním vzdorem. Jde o další dítě, které nechápe způsoby fungování světa a proto se stává úzkostným. Cítí se ohroženo ostatními a myslí si, že se nad ním snaží získat převahu nebo jsou nefér. Musí s nimi bojovat, aby získalo kontrolu a docílilo, aby se věci uspořádaly podle jeho způsobu myšlení. Hádkami a vztekem však nedosáhne ničeho a situaci dále zhoršuje. Jeho nepružnost, nedostatek porozumění a nelogické uvažování mu brání vidět jasně. Jeho činy ovládají emoce.

Negativista

Může být otravnější než jiné typy. Stěžuje si a běduje, když musí dělat věci, které nemá rád. Zažijete s ním mnoho hádek a odmítání. Obvykle vnímá svět jen negativisticky, sklenici vidí nejen jako poloprázdnou, ale také jako zašlou a rozbitou. Zřídka spatřuje dobré aspekty události nebo situace bez ohledu na to, kolik dobrého se stalo. Prudké výbuchy vzteku, rituály a pravidla u něj nejsou problémem. Občas může dokonce spolupracovat. Hlavní starostí u tohoto typu je, že je více než jiní náchylný k budoucím depresím.

Zdroj: s využitím zahraniční literatury zpracoval Dominik S.